

## 2

# DE TOORN VAN AŠŠUR

Assyrië heeft in de loop van zijn geschiedenis verschillende expansiegolven gekend, waarin oorlogskoningen zoals Šamši-Adad I, Tikulti-Ninurta I en Salmanassar III de vorsten van naburige stammen en stadstaten tijdelijk tribuutplichtig wisten te maken. Zolang de koning van Assyrië door middel van jaarlijkse veldtochten de druk op de ketel hield, bleven de vorsten trouw hun verplichte bijdrage betalen. Liet de koning van Assyrië echter een paar jaar zijn gezicht niet zien, dan begonnen ze zich weer als soevereine vorsten te gedragen. Ze betaalden hun tribuut niet meer, dreven handel met wie ze maar wilden en handelden tegen Assyrische belangen in als dat hun uitkwam. Wanneer de koning van Assyrië er niet in slaagde zijn bron van inkomsten in stand te houden, stortte het imperium weer ineen. Tot 745 wist geen enkele Assyrische koning gebieden buiten het kernland voor langere tijd te onderwerpen.

Begin achtste eeuw leek Assyrië opnieuw aan het einde van zo'n expansiegolf te zijn gekomen. De schatplichtige vorsten in de Levant en het Zagrosgebergte betaalden geen tribuut meer en ook in zijn kernland had de koning veel macht verloren. Bovendien had Assyrië nu in Urartu een geduchte rivaal gevonden. Misschien was de Urartese dreiging wel de reden dat Assyrië er ditmaal relatief snel weer bovenop kwam. In 745 riep een generaal genaamd Pulu zich onder de troonnaam Tiglath-Pileser III uit tot koning van Assyrië. Hij bracht Urartu een flinke nederlaag toe, veroverde meer gebieden dan enige andere Assyrische koning en voerde enkele belangrijke militaire en administratieve hervormingen door, die hem en zijn opvolgers in staat stelden de veroverde gebieden langer in bezit te houden. Hoe valt zijn succes te verklaren? Daarvoor moeten we ons verdiepen in de omstandigheden waaronder Tiglath-Pileser aan de macht is gekomen.

## Een ambitieuze generaal

De voorspoed die Assyrië in de negende eeuw had gekend, leek begin achtste eeuw ten einde te zijn gekomen. Dit gaf voeding aan het idee dat de koning van Assyrië de gunst van de goden verloren had. In zo'n hachelijke situatie kan iets onbenulligs als een zonsverduistering al genoeg zijn om het land in een diepe crisis te storten. Die vond plaats op 15 juni 763 en leidde tot grote paniek onder de bevolking. Tussen 763 en 758 braken in verschillende steden in het Assyrische kernland opstanden uit, die de toenmalige koning Aššur-Dan III maar met moeite wist neer te slaan. Het leger raakte hierdoor zo uitgeput, dat Aššur-Dan in 757 en 756 niet in staat was op veldtocht te gaan.<sup>1</sup>

Tijdens de onrust die in Assyrië was ontstaan, vormde koning Sarduri II van Urartu (r. 764-735) met een aantal Aramese en Neo-Hittitische stadstaten, die voorheen tribuutplichtig waren geweest aan Assyrië, een anti-Assyrische coalitie (zie kaart 3 in het kleurkatern). De toenmalige koning Aššur-Nirari V probeerde deze coalitie in 754 bij de Aramese stadstaat Arpad te verslaan, maar de veldslag liep voor hem uit op een pijnlijke nederlaag.<sup>2</sup> Met deze overwinning had Urartu zijn positie als de dominante grootmacht in Syrië bekrachtigd. De nederlaag had een flinke deuk geslagen in het zelfvertrouwen van de Assyriërs. Dit blijkt wel uit het feit dat Aššur-Nirari tijdens zijn negen jaar durende regering slechts twee keer op veldtocht ging.<sup>3</sup>

De onvrede over de erbarmelijke toestand van Assyrië culmineerde in 746 in een opstand in de hoofdstad Kalhu.<sup>4</sup> Over de toedracht van deze opstand is weinig bekend, maar gezien de historische context is het aannemelijk dat de steun voor deze opstand vooral uit de hoek van het leger kwam, waar grote onvrede heerste over het gebrek aan leiderschap van Aššur-Nirari.<sup>5</sup> Een jaar later – in 745 – kwam generaal Pulu als overwinnaar uit deze opstand naar voren. Onder de troonnaam Tiglath-Pileser III (r. 745-727) besteeg hij de troon. Over de achtergrond van Pulu is weinig bekend. In één baksteeninscriptie beweert hij een zoon van Adad-Nirari III te zijn, maar hier hoeft niet veel geloof aan te worden gehecht.<sup>6</sup> Het feit dat één baksteeninscriptie alle informatie is die we hebben over Pulu's achtergrond, doet vermoeden dat hij niet van koninklijke afkomst was, maar slechts een ambitieuze generaal.

Tiglath-Pileser nam zich voor om alle stammen en stadstaten die naar Urartu waren overgelopen opnieuw te onderwerpen, maar eerst voerde

hij enkele ingrijpende hervormingen door die het Assyrische Rijk blijvend zouden veranderen. Om te beginnen verhoogde hij het aantal provincies van 12 naar 25. Hierdoor moesten veel gouverneurs land inleveren. De nieuwe gouverneurs waren voornamelijk eunuchen, die geen nageslacht konden verwekken en dus geen rivaliserende dynastie konden stichten. Met deze herindeling verstevigde Tiglath-Pileser zijn greep op het kernland.<sup>7</sup> Daarna hervormde hij het leger. Hij schafte de dienstplicht af en richtte een beroepsleger op, waarin ook vreemdelingen dienst konden nemen. Door enkel te werken met mensen die zich uit eigen beweging bij het leger hadden aangemeld en bereid en in staat waren het hele jaar door te vechten, verbeterde hij de kwaliteit van de Assyrische krijgsmacht aanzienlijk.<sup>8</sup>

Al in 745, zijn eerste regeringsjaar, organiseerde Tiglath-Pileser een bescheiden veldtocht naar het grensgebied van Assyrië en Babylonië, waar hij de plaatselijke Aramese stammen onderwierp.<sup>9</sup> Dit moet waarschijnlijk worden gezien als een vriendendienst aan zijn buurman, koning Nabonasir van Babylonië (r. 747-734), die de Aramese stammen ook liever kwijt dan rijk was.<sup>10</sup> Nabonasir was de meest bekwame Babylonische koning sinds tijden en een waardige tegenspeler van Tiglath-Pileser, dus die besloot hem voorlopig te vriend te houden.

In 744, zijn tweede regeringsjaar, organiseerde Tiglath-Pileser een veldtocht naar het Zagrosgebergte, om de koninkrijken Mannea en Ellipi weer tribuutplichtig te maken en de Nisaise paarden van de Meden en de Perzen buit te maken. Al sinds de negende eeuw hadden Assyrische koningen geprobeerd zich te verzekeren van een voortdurende aanvoer van deze paarden. Voor het verwezenlijken van Tiglath-Pilesers militaire ambities was dit ook van groot belang. Bovendien wilde hij profiteren van de handel langs de Khorasanroute, een handelsroute die door het Zagrosgebergte naar Centraal-Azië voerde.<sup>11</sup> Tijdens deze veldtocht probeerde Tiglath-Pileser blijvend gezag over de regio te vestigen:

Ik stelde een van mijn eunuchen aan (als gouverneur) over Parsua en een van mijn andere eunuchen over Bit-Hamban. Zo bracht ik deze landen binnen de grenzen van Assyrië. Ik ontving de betaling van Dalta van Ellipi, de krijgsheren van Namri, (Bit)-Sangibūti, de Meden en alle (bewoners van de) oostelijke bergen: talloze paarden en op het juk afgerichte muilezels, kamelen, ossen, schapen en geiten. Toen Iranzu van Mannea bij mijn terugkeer hoorde over de heldendaden

van de god Aššur, mijn Heer – over wat ik keer op keer met alle krijgsheren uit de bergen had gedaan – werd hij overweldigd door vrees. Hij verscheen bij de stad Sumbi, [na]bij Assyrië, voor mij en kuste mijn voeten. Ik ontving paarden – wit, bont, Haršiaans, Har[...] – hun [...] samen met hun paardentuigen, [...] majestueuze stieren, [vetge]mes-te scha[pen ...] *RINAP I 35 (Iran Stele) – kolom 1, regels 9-20*

In deze inscriptie is te lezen dat Tiglath-Pileser na zijn overwinning eunuchen aanstelde als gouverneurs over Parsua (waar we de volksnaam ‘Perzen’ in kunnen herkennen) en Bīt-Hamban, twee gebieden aan de westelijke voet van het Zagrosgebergte, waar de Khorasanroute vanuit de Mesopotamische Laagvlakte naar de Iraanse Hoogvlakte loopt. De gouverneur had de taak om bij de plaatselijke krijgsheren tribuut te innen en met een garnizoen de orde te bewaren. De twee belangrijkste krijgsheren in deze regio – Iranzu van Mannea en Dalta van Ellipi – brachten uit eigen beweging een audiëntiegeschenk bestaande uit vee en paarden naar Tiglath-Pileser. Zo verzekerden ze zich van goede diplomatieke banden met deze nieuwe opperkrijgshेर.

In zijn derde regeringsjaar (743) leidde Tiglath-Pileser een veldtocht naar de stad Arpad in Syrië. Arpad was de hoofdstad van Bīt-Agusi, een Aramees vorstendom dat zich onder leiding van koning Matī’il bij de door Urartu geleide anti-Assyrische coalitie had aangesloten. Het was bij Arpad geweest dat Aššur-Nirari V in 754 een nederlaag had geleden tegen Sarduri II, dus deze veldtocht had voor de Assyriërs een belangrijke symbolische waarde. Om het belang van deze veldtocht nog eens te benadrukken, beschuldigt de auteur van de koningsinscriptie over deze veldtocht de koning van Bīt-Agusi er ook nog eens van de initiatiefnemer van de anti-Assyrische coalitie te zijn:

In mijn derde regeringsjaar zette Matī’il, [de zoon van A]ttar-šumqa, aan tot een opstand tegen Assyrië en schond hij (zijn loyaliteitseed). [Hij stuurde] vijandige berichten over Assyrië [naar] de koningen die [...] naar de [...] van Hatti (Syrië) en [...] Urartu en veroorzaakte (daarmee) in al deze landen vijand[igheid] jegens Assyrië. Sarduri van Urartu, [Sulum]al van Me[lid] en Tarqularu van Gurgum [kwamen hem] te hulp. Kištan en Halpi, districten van Kummuhu, vertrouwden in [elkaars kracht en] maakten zich op voor de strijd. *RINAP I 35 (Iran Stele) kolom 1, regels 21-27*

Naar alle waarschijnlijkheid was echter niet Mati'íl van Bīt-Agusi, maar Sarduri van Urartu de intiatiefnemer van de anti-Assyrische coalitie. Door Mati'íl als hoofdverantwoordelijke aan te wijzen, probeert de auteur de rol en de macht van Sarduri te verbloemen.

Na deze introductie beschrijft de auteur Tiglath-Pileser's overwinning op Sarduri:

Ik marcheerde over een afstand van zeven dubbeluren – dag en nacht. Ik gunde de troepen van Assyrië geen rust en gaf hun geen water te drinken. Ik sloeg ook geen kamp of bivak op voor mijn soldaten om (hen te doen bijkomen van) hun vermoeidheid. Ik streed [tegen] hen (de vijanden), versloeg hen en ontnam hen kamp en bivak. Zij vluchtten om [hun] levens te redden. Sarduri van Urartu reed in zijn [eentje] weg op zijn mer[r]ie en ontsnapte in de nacht [...] die als een kruipend [...] in [...] distels en boksdooorns die [...] wegkroop en verdween. Zo keerde hij terug naar zijn land. *RINAP I 35 (Iran Stele) – kolom 1, regels 27-37*

Sarduri zag zich gedwongen zijn strijdswagen achter te laten en op de rug van een paard te vluchten; een grote vernedering voor een koning. Als we een andere inscriptie van Tiglath-Pileser mogen geloven, werden in deze veldslag 72.950 vijandelijke soldaten gevangengenomen of gedood.<sup>12</sup> Het leger van Urartu werd teruggedreven naar de hoofdstad Tushpa en kwam Arpad gedurende de drie jaar (743-740) dat de Assyriërs de stad belegerden niet meer te hulp.<sup>13</sup> Voor de meeste vorsten in de regio was dit voldoende bewijs dat de goden Urartu hadden verlaten en Assyrië hadden begunstigd. Na de inname van Arpad werd de stad verwoest en de bevolking uitgemoord. Op die manier stelde Tiglath-Pileser een voorbeeld voor andere vorstendommen in de regio.

In de jaren na de verwoesting van Arpad werden de vorstendommen in Syrië stuk voor stuk onder Assyrisch gezag geplaatst. Wie jaarlijks tribuut betaalde behield zijn troon, maar wie dat weigerde werd met geweld afgezet en vervangen door een Assyrische gouverneur. Zo wilde Tiglath-Pileser voorkomen dat de Aramese en Neo-Hittitische stadstaten opnieuw zouden overlopen naar Urartu. In deze context begint de auteur voor het eerst te spreken over het uitbreiden van het 'land van Aššur':

(Al deze steden en landen) bracht ik binnen de grenzen van Assyrië. Ik vergrootte het territorium van Assyrië door (vreemde) landen te veroveren en voegde talloze mensen toe aan zijn bevolking. Als een herder geleidde ik hen voortdurend naar veilige weiden. Ik, Tiglath-Pileser, koning van Assyrië, die persoonlijk alle landen van oost tot west heeft veroverd en gouverneurs heeft aangesteld op plaatsen die de strijdswagens van de koningen, mijn voorouders, nooit hebben doorkruist. Ik marcheerde rond van de Grote Zee van de Zonsopkomst (de Perzische Golf), naar de steden Rēši-šūri en Byblos aan de kust van de Grote Zee van de Zonsondergang (de Middellandse Zee), en oefende gezag uit over de (vier) wereldranden. *RINAP I 35 (Iran Stele) – kolom 2, regels 15-24*

De formulering ‘binnen de grenzen van Assyrië brengen’ is opmerkelijk. Voorheen maakten de Assyriërs namelijk onderscheid tussen het ‘land van Aššur’ – het Assyrische kernland dat bestuurd werd door gouverneurs – en landen die het ‘juk van Aššur’ droegen door tribuut te betalen aan Assyrië.<sup>14</sup> Landen die het ‘juk van Aššur’ droegen, behielden hun eigen koningen en over deze landen werden doorgaans geen gouverneurs aangesteld. Dat dit nu wel gebeurde, wijst op een ingrijpende verandering in beleid. Blijkbaar wilde Tiglath-Pileser ook deze gebieden tot ‘land van Aššur’ maken.

De koningen van Hatti (Syrië) – de Arameeërs aan de kust van de Zee van de Zonsondergang (de Middellandse Zee), Qedar, de Arabieren, Kuštašpi van Kummuhu, Resin van Damascus, Menachem van Samaria, Tuba’il van Tyrus, Sibitti-Ba’al van Byblos, Urik(ki) van Que, Sulumal van Melid, Uassurme van Tabal, Ušhitti van Tuna, Urballa van Tuhana, Tuhamme van Ištundi, Urimmi van Hubišna, Dadīlu van Kaska, Pisīris van Karkemis, Pannamū van [Sa]ma’al, Tarhulara van [Gur]gum en Zabibe, koningin van de Arabieren – legde ik tribuut op en een betaling van zilver, goud, tin, ijzer, olifantshuiden, ivoor, blauwpuurperen en roodpuurperen gewaden, meerkleurige linnen gewaden en mannelijke en vrouwelijke dromedarissen. Iranzu van Mannea, Dalta van Ellipi en de krijgsheren van Namri, (Bīt)-Sangibūti en alle (bewoners van de) bergen van de Zonsopkomst (het Zagrosgebergte) legde ik (een tribuut op van) paarden, muilezels, kamelen, ossen, schapen en geiten, die ik jaarlijks in Assyrië ontvang. *RINAP I 35 (Iran Stele) – kolom 3, regels 1-30*

Ziehier een mooi overzicht van de gebieden die onder Assyrisch gezag vielen en de goederen die Tiglath-Pileser als tribuut ontving. In het westen strekte zijn imperium zich uit tot aan de havensteden langs de Middellandse Zee, in het oosten tot aan de vorstendommen langs de Khorasanroute, in het noorden tot diep in de bergen van Anatolië en in het zuiden tot aan de karavaansteden van Arabië. De belangrijkste handelsroutes van het Nabije Oosten waren nu in handen van één man, waardoor de langeafstandshandel opbloede en verschillende culturen met elkaar in aanraking kwamen. Het ideaal van een wereldomvattend koningschap, dat 1500 jaar lang in het Nabije Oosten had voortgeleefd, leek eindelijk werkelijkheid te zijn geworden. Uiteraard stuitte Tiglath-Pilesers streven naar wereldheerschappij op weerstand onder andere volken. Een interessant voorbeeld van een vroege reactie op de Assyrische expansie is te vinden in het Bijbelboek Jesaja.

### **O Aššur, gesel van mijn toorn!**

De opkomst van Assyrië ging aan de Bijbelse koninkrijken Juda en Israel niet onopgemerkt voorbij. In een paar jaar tijd waren de Aramese en Neo-Hittitische vorstendommen in Syrië stuk voor stuk opgedoekt of tribuutplichtig gemaakt. Vriend en vijand waren het erover eens dat Tiglath-Pileser dit niet zonder goddelijke steun had kunnen doen en dat de overwonnen vorstendommen door hun beschermgoden verlaten waren. Het idee dat Tiglath-Pileser goddelijke steun genoot, was voor de overgebleven vorsten in de Levant voldoende reden om hem als hun meerdere te erkennen. In 738 betaalden vrijwel alle koningen van de Levant, onder wie koning Resin van Aram en koning Menachem van Israëel, tribuut aan Tiglath-Pileser.<sup>15</sup> Hierdoor kon de Assyrische koning in 734 doorstoten naar de Filistijnse havenstad Gaza, waar hij een handelspost stichtte om de handel met Arabië, Egypte en Griekenland te bevorderen.<sup>16</sup>

Nu de vorsten van de Levant tribuut moesten betalen aan Assyrië, groeide de onvrede onder de bevolking. Volgens het Bijbelboek 2 Koningen moesten alle vermogende Israëlieten van koning Menachem 50 sjekelel (550 gram) zilver afdragen om het tribuut aan Assyrië te kunnen opbrengen.<sup>17</sup> Menachem zal zich hiermee niet geliefd hebben gemaakt. Al in 736 werd Menachems zoon Pekachja dan ook van de troon gestoten door de anti-Assyrische kandidaat Pekach. Intussen hadden ook de koningen Resin van Aram, Hiram van Tyrus en Mitinti van Askelon zich tegen As-



syrië gekeerd. Toen Tiglath-Pileser in 734 optrok tegen Gaza, sloten deze vorsten een coalitie om hem te dwarsbomen.

Koning Resin van Aram vroeg ook aan koning Achaz van Juda om zich aan te sluiten bij de anti-Assyrische coalitie, maar deze weigerde. Daarop vielen Resin en Pekach in 734 gezamenlijk Juda binnen om een anti-Assyrische kandidaat aan de macht te brengen:

- 7.1) In de tijd dat Achaz, de zoon van Jotam, de zoon van Uzzia, regeerde over Juda, trok koning Resin van Aram samen met koning Pekach van Israël, de zoon van Remaljahu, op tegen Jeruzalem. Hij belegerde de stad, maar slaagde er niet in haar in te nemen. 2) Toen



het koningshuis van David het bericht kreeg dat Aram en Efraïm (Israël) de krachten gebundeld hadden, sloeg de koning en het volk de schrik om het hart, en zij beefden als bomen in de storm. *Jesaja*

Angstig vroeg koning Achaz zijn hofprofeet Jesaja om raad. Deze antwoordde hem als volgt:

7.4) (...) ‘Houd het hoofd koel, laat u geen schrik aanjagen door die twee smeulende stukken hout, Resin van Aram en de zoon van Remaljahu (Pekach), hoe hoog hun woede ook oplaait. 5) Aram mag dan kwaad tegen u in de zin hebben, net als Efraïm met die zoon van Remaljahu, en zeggen: 6) “Laten we tegen Juda ten strijde trekken, het verscheuren en overmeesteren, en dan stellen we de zoon van Tabeal aan als koning.” – 7) maar dit zegt God, de Heer: Het zal niet gebeuren, het zal niet zo gaan. 8) Immers, het hoofd van Aram is Damascus, en het hoofd van Damascus is die Resin. – Nog 65 jaar en het volk van Efraïm bestaat niet meer. – 9) Het hoofd van Efraïm is Samaria, en het hoofd van Samaria is die zoon van Remaljahu. Alleen als jullie vertrouwen hebben, houden jullie stand.’ *Jesaja*

Jesaja moedigde Achaz aan om te volharden in zijn keuze om buiten de anti-Assyrische coalitie te blijven. Waarschijnlijk zag hij in dat Tiglath-Pileser met gemak Aram en Israël zou verslaan en dat Achaz van die twee niets te vrezen had. Wel waarschuwde hij dat Achaz geen bondgenootschap moest aangaan met Assyrië, maar enkel moest vertrouwen op de Heer, de beschermgod van Juda.

Achaz sloeg het advies van Jesaja echter in de wind. Hij onderwierp zich aan Tiglath-Pileser en betaalde hem tribuut, in de hoop dat hij hem te hulp zou komen in zijn strijd tegen Aram en Israël.<sup>18</sup> Tiglath-Pileser greep deze mogelijkheid om zijn gezag uit te breiden met beide handen aan en verzamelde zijn troepen voor een strafexpeditie. Nu duidelijk werd dat Tiglath-Pileser spoedig zou optrekken tegen Aram en Israël, voegde Jesaja de volgende woorden toe aan zijn voorspelling:

7.14) (...) de jonge vrouw is zwanger, zij zal spoedig een zoon baren en hem Immanuël (God met ons) noemen. 15) Boter en honing zal hij eten, totdat hij in staat is om het kwade te verwerpen en het goede te

kiezen. 16) Want voordat de jongen in staat is om het kwade te verwerpen en het goede te kiezen, zal het land van de beide koningen die u zo veel angst inboezemen, ontvolkt zijn. *Jesaja*

Vers 14 wordt door christenen geïnterpreteerd als een vooruitwijzing naar de onbevleete ontvangenis van de maagd Maria, maar in zijn historische context krijgt dit vers een heel andere betekenis. Namelijk dat de koninkrijken Aram en Israël binnen enkele jaren – nog voordat een nog jonge vrouw een zoon kan baren en die zoon oud genoeg zal zijn om het kwade te verwerpen en het goede te kiezen – verwoest zullen worden. Verderop in het Bijbelboek Jesaja doet de profeet een soortgelijke voorspelling:

8.3) Ik had gemeenschap met de profetes; zij werd zwanger en baarde een zoon. De Heer zei tegen mij: ‘Geef hem de naam “Haastige roof, spoedige buit”. 4) Want nog voordat de jongen vader en moeder kan zeggen, zullen de rijkdommen van Damascus en de schatten van Samaria door de koning van Assyrië worden buitgemaakt.’ *Jesaja*

Vervolgens draagt Jesaja de woorden van de Heer over met betrekking tot de aanstaande Assyrische invasie:

8.6) Omdat dit volk geen vertrouwen meer heeft in het kabbelen-de water van Siloach en zijn geluk zoekt bij Resin en de zoon van Remaljahu, 7) zal de Heer de koning van Assyrië en zijn geweldige legermacht over hen uitstorten als de grote massa’s van de Eufraat: ze zullen buiten hun oevers treden en over alles heen stromen. 8) Ze zullen Juda binnendringen en het overspoelen, zodat het water ieder tot de lippen stijgt. Ze zullen je land over de volle breedte overvleugelen, Immanuël. 9) Roep op tot de strijd, volken, beef van angst. Luister, volken van de verste hoeken van de aarde. Gord je wapens aan en beef van angst, ja, gord je wapens aan en beef van angst. 10) Smeed een plan – het zal verijdeld worden; sluit een verbond – het zal nergens toe leiden. Want God is met ons. *Jesaja*

Jesaja’s beschrijving van de Assyrische invasie is zeker niet overdreven. Tussen 734 en 732 trok Tiglath-Pileser op tegen Aram en Israël en maakte hij elke stad die hij tegenkwam met de grond gelijk.<sup>19</sup> Damascus werd verwoest en Resin werd ter dood gebracht. Het koninkrijk Israël verloor de

gebieden Galilea en Gilead aan Assyrië, evenals de havenstad Dor, waardoor enkel het gebied rondom de hoofdstad Samaria overbleef. Om de Assyrische opmars te stuiten, besloot de Israëlitische generaal Hosea om koning Pekach van de troon te stoten en zichzelf tot koning uit te roepen. Bij zijn aantreden betaalde Hosea een zwaar tribuut aan Tiglath-Pileser, die daarop besloot Samaria te sparen en Hosea als koning van Israël te erkennen.<sup>20</sup> Israël was voorlopig gered.

Het optreden van het Assyrische leger in Aram en Israël maakte grote indruk op de Judeeërs. Twee koninkrijken die eeuwenlang geduchte rivalen waren geweest van Juda, waren in drie jaar tijd bijna helemaal verwoest. Tegen het Assyrische leger kon niemand op en dat beangstigde ook veel Judeeërs, ook al was Assyrië nu hun bondgenoot. Velen vroegen zich daarom af hoe ze deze ontwikkeling moesten duiden. Dat Tiglath-Pileser goddelijke steun genoot was wel duidelijk, maar juist dat gegeven riep weer andere vragen op. Was Aššur – de beschermgod van Assyrië – nu sterker gebleken dan de Heer, of had de Heer zich tegen zijn volk gekeerd? Steunde de Heer de koning van Assyrië omdat Hij hem gunstig gezind was, of was de koning van Assyrië slechts een stok waarmee de Heer zijn volk sloeg? Jesaja had hierop een duidelijke visie:

10.5) Wee Assyrië, gesel van mijn toorn, stok waarmee ik in mijn woede sla. 6) Je koning stuur ik naar een goddeloos volk, ik stuur hem af op het volk dat mij tergde, om te plunderen en te roven en buit te behalen, en hen te vertrappen als vuil op straat. 7) Maar zo heeft hij (de koning van Assyrië) dat niet bedoeld, hij heeft iets anders in de zin, hij streeft naar de ondergang van talloze volken. 8) Hij zegt: ‘Zijn mijn aanvoerders niet machtig als koningen? 9) Is het Kalno niet vergaan als Karkemis? En Hamat als Arpad? Samaria als Damascus? 10) Ik heb de hand gelegd op koninkrijken vol afgoden, rijker aan beelden dan Jeruzalem en Samaria. 11) Samaria met zijn afgoden heb ik vernietigd, zou ik niet hetzelfde kunnen doen met Jeruzalem en zijn gruwelijke beelden?’

12) Maar zodra de Heer heeft afgerekend met de Sion en zich op Jeruzalem gewroken heeft, zal hij de koning van Assyrië straffen om zijn hoogmoedige houding en trotse blik. 13) Want deze beweerde: ‘Op eigen kracht heb ik dit gedaan, in mijn grote wijsheid – want ik ben wijs!’

Ik heb grenzen verlegd en volken geplunderd, door mijn macht heb ik hen in het stof laten bijten. 14) Zoals iemand een vogelnest vindt, zo vond ik de rijkdom van die volken, en zoals iemand verlaten eieren verzamelt, zo nam ik heel de aarde in handen. Er was niemand meer die zijn vleugels bewoog of die zijn snavel opende om te tjlpen.' 15) Schept een bijl op tegen wie ermee hakt? Verheft een zaag zich boven wie hem hanteert? Alsof de scepter heerst over wie hem vastheeft, alsof de stok optilt wie hem omhooghoudt! *Jesaja*

Volgens Jesaja was de koning van Assyrië slechts een stok in de handen van de Heer en diende hij zich ook met gepaste nederigheid te gedragen. Maar in plaats daarvan joeg hij zijn eigen ambities na door hele volken weg te vagen en de grenzen van zijn land te verleggen, om daar vervolgens in zijn koningsinscripties over op te scheppen. Dit was dwaasheid, zo meende Jesaja, want als de koning van Assyrië slechts een stok in de handen van de goden was, wat voor reden had hij dan om zijn eigen ambities na te jagen zelf met de eer te strijken?<sup>21</sup> Omwille van deze hooghartigheid – en dus niet om de vele wreedheden die hij had begaan – zou de Heer de koning van Assyrië straffen:

10.24) (...) Wees niet bang, mijn volk, dat op de Sion woont, wees niet bang voor Assyrië, dat zijn stok heeft opgenomen om jullie te slaan, zoals eerder Egypte deed. 25) Want nog een korte tijd, dan is de maat van mijn toorn vol en richt mijn woede zich op zijn ondergang. 26) Dan zal de Heer van de hemelse machten hem met een gesel slaan, zoals Midjan bij de Rots van Oreb is geslagen; Hij zal zijn stok opnemen tegen de zee, zoals Hij eerder bij Egypte deed. 27) Op die dag wordt de Assyrische last van je schouders genomen, je nek wordt van zijn juk bevrijd; het sterke juk zal verbrijzeld worden. *Jesaja*

Uit de woorden van Jesaja blijkt dat de van oorsprong Mesopotamische ideeën over het koningschap ook in de Levant gangbaar waren geworden. Een koning regeerde bij de gratie van de goden en zolang hij de gunst van de goden leek te genieten, diende men zijn juk te dragen, ongeacht hoe onrechtvaardig hij leek te zijn. Het was aan de goden om hem te straffen. Deze breedgedragen geloofsovertuiging maakte dat de meeste volken bereid waren een succesvolle veroveraar als Tiglath-Pileser te dienen, al

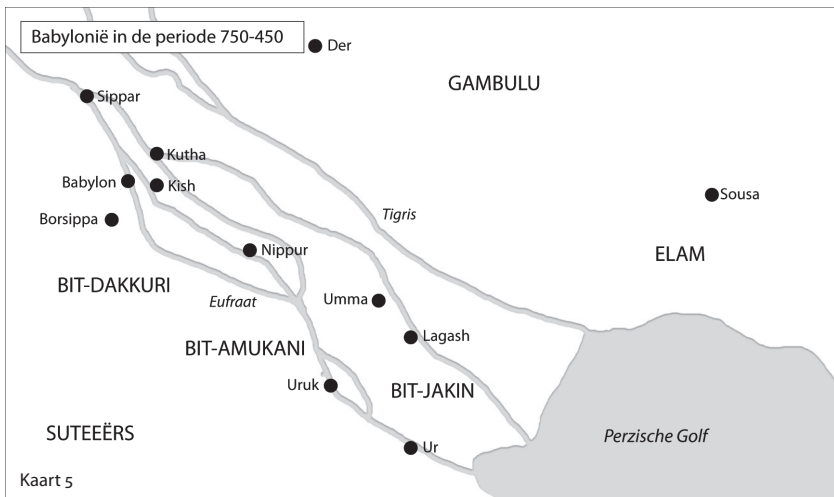
bleven ze wel altijd uitkijken naar tekenen dat de koning de gunst van de goden verloren had.

In de tijd dat de profeet Jesaja deze woorden sprak, leek alles er nog op te wijzen dat Tiglath-Pileser de steun van de goden genoot. Hij leidde immers het machtigste leger dat de wereld ooit gezien had en de hele beschaafde wereld betaalde hem tribuut. Alleen de heilige stad Babylon, de zetel van het koningschap, had Tiglath-Pileser nog niet in handen. Maar daar zou spoedig verandering in komen.

### De koning nam de hand van Bēl...

Het koningschap van Babylon was de hoofdprijs voor iedere koning die uit was op de wereldheerschappij. In deze stad had de oppergod Mardoek zijn woonplaats en wie over deze stad regeerde, zo geloofde men, genoot zijn goddelijke zegen. Het is dan ook aannemelijk dat Tiglath-Pileser al sinds het begin van zijn regering de hoop koesterde ooit het koningschap van Babylon in handen te krijgen. Tot 734 werd hij in deze ambitie echter gedwarsboemd door Nabonasir (r. 747-734), de bekwaamste Babylonische koning sinds tijden. Wie was deze Nabonasir en wat maakte hem zo bijzonder?

Tussen 810 en 747 had Babyloonië een diepe crisis doorgemaakt.<sup>22</sup> Chaldese krijgsheren streden om de Babylonische troon en trokken het hele land mee in hun burgeroorlogen. In deze periode werd geen enkele koning opgevolgd door zijn zoon. Een groot contrast met de glorie dagen



van Hammurabi en Nebukadnessar I, aan wie de Akkadische bevolking van Babylonië nog altijd warme herinneringen koesterde. In de steden moest men weinig hebben van de Chaldeese krijgsheren en verlangde men terug naar een krachtige inheemse koning die de Soemerische en Akkadische tradities in ere zou herstellen.

Deze wens ging in vervulling toen koning Nabonasir in 747 de troon besteeg. Nabonasir was van Akkadische afkomst en stamde mogelijk uit een priestergeslacht, gezien de vele religieuze hervormingen die hij doorvoerde. Omdat de goden Babylonië niet zo gunstig gezind leken te zijn, wilde Nabonasir de wil van de goden achterhalen. Hij gaf zijn priesters de opdracht alle politieke en militaire gebeurtenissen zonder oordeel vast te leggen in kronieken.<sup>23</sup> Daarnaast moesten zij dagelijks de stand van de sterren en de planeten, de hoogte van het waterpeil, de hoogte van de graanprijzen en vele andere zaken noteren in de zogenaamde *Astronomische dagboeken*.<sup>24</sup> Door naar patronen te zoeken, zouden zij de wil van de goden kunnen doorgronden. De systematische onderzoeksactiviteiten van de Babylonische priesters zouden in de loop der eeuwen leiden tot belangrijke inzichten op het gebied van wiskunde en sterrenkunde.<sup>25</sup>

De regering van Nabonasir overlapte grotendeels met die van Tiglath-Pileser. De twee koningen waren aan elkaar gewaagd en lieten elkaar in hun waarde. Alleen in zijn eerste regeringsjaar (745) mengde Tiglath-Pileser zich in Babylonische aangelegenheden, zoals in een Babylonische kroniek wordt vermeld:

1) In het derde jaar van Nabonasir, koning van Babylon, 2) besteeg Tiglath-Pileser de troon in Assyrië. 3) Nog hetzelfde jaar trok de koning van Assyrië op naar Akkad (Babylonië) 4) waar hij Rabbilu en Hamranu plunderde 5) en de goden van Šapazza roofde. *ABC 1 - kolom 1*

De steden Rabbilu en Hamranu lagen aan de rivier de Diyala. Dit gebied vormde een soort niemandsland tussen Assyrië en Babylonië en werd gedomineerd door Aramese stammen die geen van beide grootmachten als hun meerdere erkenden. Hier is dus geen sprake van een rechtstreeks conflict tussen Assyrië en Babylonië, integendeel. Waarschijnlijk hielp Tiglath-Pileser Nabonasir juist om de opstandige Arameeërs onder de duim te houden, zoals de Canadese Assyrioloog Albert K. Grayson voorstelde.<sup>26</sup> In dat geval zou je zelfs kunnen spreken van een bondgenootschap. De Amerikaanse Assyrioloog John A. Brinkman meent zelfs dat

de wetenschappelijke en religieuze bloei onder Nabonasir grotendeels te danken was aan de bescherming van Tiglath-Pileser.<sup>27</sup>

Zolang Nabonasir leefde, maakte Tiglath-Pileser geen aanstalten om Babylonië te veroveren. Toen hij echter in 734 stierf, kwam Babylonië opnieuw in een burgeroorlog terecht. Nabonasir werd opgevolgd door zijn zoon Nabû-nādin-zēri, maar die werd al na twee jaar in een opstand gedood. Een generaal genaamd Nabû-šuma-ukîn besteedde de troon, maar hij werd al na één maand afgezet door Nabû-mukin-zēri, de leider van de Chaldese stam Bīt-Amukāni.<sup>28</sup> Dit gaf Tiglath-Pileser een goed excuus om Babylonië binnen te vallen en zich op te werpen als beschermheer van de Akkadisch sprekende bevolking in de steden.<sup>29</sup> In 729 leidde Tiglath-Pileser een veldtocht naar Chaldea, waar hij niet alleen afrekende met Nabû-mukin-zēri en de stam Bīt-Amukāni, maar ook andere Chaldese stammen op gewelddadige wijze onderwierp:

Ik sloot Mukīn-zēri, zoon van Amukānu, op in zijn hoofdstad Šapīya. Voor zijn stadspoorten bracht ik hem een zware nederlaag toe. Ik hakte de boomgaarden en *musukkannu*-bomen in de buurt van zijn stadsmuur om. Niet één liet ik er staan. Ik doodde de dadelpalmen in zijn hele land, ik plukte hun vruchten en vulde de weiden ermee. Ik verwoestte, vernietigde en verbrandde al zijn steden met vuur. Zoals de *tells* na de Zondvloed, zo verwoestte ik de landen van Bīt-Šilāni, Bīt-Amukāni en Bīt-Ša'alli in hun geheel en reduceerde ik deze tot ruïneheuvels. Ik ontving de betaling van Balāssu, zoon van Dakkūri, en van Nādinu van de stad Larak: zilver, goud en edelstenen. *RINAPI* 47 – regels 23-26

In deze veldtocht beperkte Tiglath-Pileser zich niet tot het uit de weg ruimen van Nabû-mukin-zēri, maar brak hij ook de macht van de Chaldese stammen Bīt-Šilāni, Bīt-Amukāni en Bīt-Ša'alli, waarschijnlijk tot grote opluchting van de Akkadisch sprekende stedelingen. Voor de overgebleven Chaldese krijgsheren zat er weinig anders op dan zich aan Tiglath-Pileser te onderwerpen. Een van deze krijgsheren was Merodach-Baladan, uit de stam Bīt-Jakīn, die in het moerasgebied aan de kust van de Perzische Golf leefde. Hij zou later nog van zich laten horen:

Merodach-Baladan, zoon van Jakīn, een koning uit het Zeeland, die niet voor een van de koningen, mijn voorouders, was verschenen en die niet hun voeten had gekust, werd overweldigd door de ontzagwekkende glans van de god Aššur, mijn Heer. Hij verscheen bij de stad Šapīya voor mij en kuste mijn voeten. Ik ontving als zijn betaling gouderts uit de bergen in grote hoeveelheden, juwelen van goud, een gouden ketting, edelstenen van de zee (parels), balken van ebbenhout en *ellūtu*-hout, *ašqulālu*-planten, *amīlānu*-planten, veelkleurige gewaden, allerhande geurstoffen, ossen, schapen en geiten. *RINAP I 47 - regels 26-28*

Nadat Tiglath-Pileser de overwinning had behaald, lag het voor de hand dat hij de nieuwe koning van Babylon zou worden. In een Assyrische Eponiemenlijst staat vermeld dat hij in 729 en 728 ‘de hand van Bēl (Mardoek) nam’. Dit wil zeggen dat hij deelnam aan de Babylonische nieuwjaarsceremonie, het Akītu-feest, waarbij de overwinning van Mardoek op het zeemonster Tiamat werd gevierd. Na zijn overwinning op Tiamat zou de oppergod hemel en aarde hebben geschapen en de lotsbestemmingen van goden en mensen hebben bepaald. Mardoek had toen bepaald dat Babylon zijn woonplaats en de koning van Babylon zijn vertegenwoordiger op aarde zou zijn.<sup>30</sup> Het Akītu-feest diende met name om de positie van de koning van Babylon te bevestigen.<sup>31</sup> Door deel te nemen aan het Akītu-festival, ontving Tiglath-Pileser de prestigieuze titel ‘koning van Babylon’. Zo bleef Babyloñië in naam onafhankelijk.<sup>32</sup>

Na officieel te zijn geïnstalleerd als koning van Babylon, ging Tiglath-Pileser alle belangrijke cultuscentra van Babyloñië af om offers te brengen aan de goden:

In Sippar, Nippur, Babylon, Borsippa, Kutha, Kish, Dilbat en Uruk, cultuscentra zonder gelijke, bracht ik zuivere offers aan de goden Bēl (Mardoek), Zarpanītu, Nabû, Tašmētu, Nergal en Laš, de grote goden, mijn meesters, en zij waren blij met mijn priesterschap. *RINAP I 47 - regel 11*

Door de orde te herstellen en offers te brengen aan de goden, hoopte Tiglath-Pileser zich te bewijzen als een waardige koning van Babylon. De Akkadisch sprekende stedelingen zullen zijn heerschappij zonder al te veel moeite hebben aanvaard, al was het maar omdat men geloofde



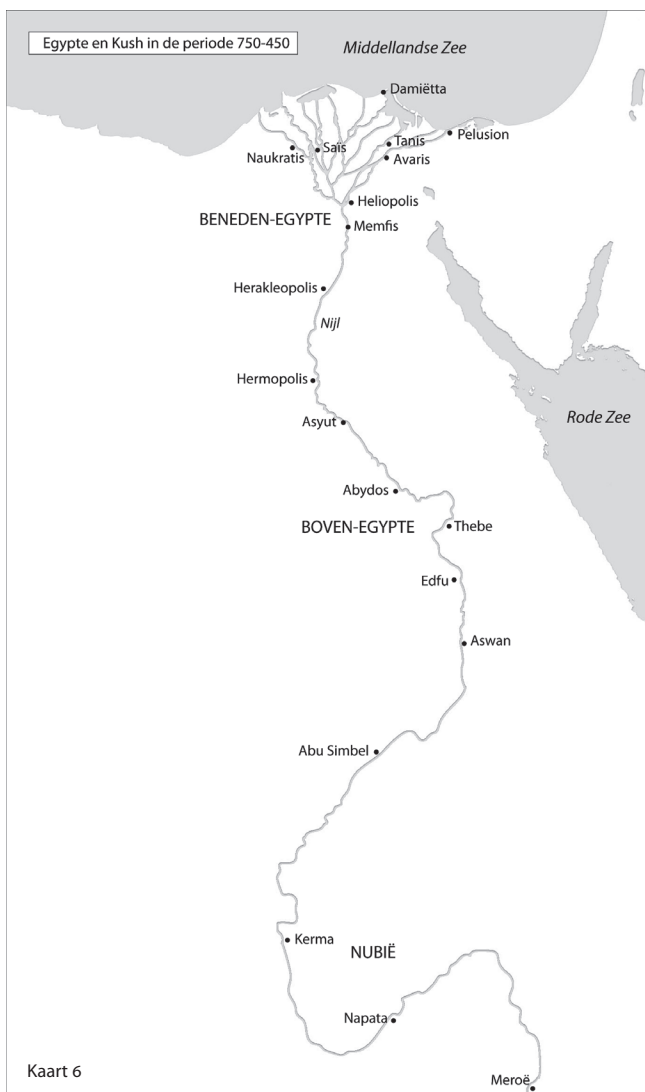
dat Tiglath-Pileser de Chaldeeërs nooit zonder de hulp van Mardoek had kunnen verslaan. De Chaldese stammen op het platteland koesterden waarschijnlijk wel wrok tegen Tiglath-Pileser vanwege de verwoestingen die hij had aangericht, maar zij konden op dat moment geen vuist maken. Zij zouden later van zich later horen.

In dezelfde tijd dat Tiglath-Pileser bezig was Mesopotamië in één rijk te verenigen, rommelde het ook in Egypte. Koning Piye van Kush had Boven-Egypte (het zuidelijke deel waar de middenloop van de Nijl doorheen liep) onder zijn gezag gebracht en koning Tefnakht van Saïs was met de vorsten van Beneden-Egypte (het noordelijke deel waar de benedenloop van de Nijl doorheen liep – eigenlijk alleen de delta) zuidwaarts getrokken om de confrontatie met Piye aan te gaan. Als één van beiden erin zou slagen heel Egypte te onderwerpen, zou Assyrië er een belangrijke rivaal bij krijgen.

### **Krachtige Stier van Napata**

Egypte was in de achtste eeuw een schaduw geworden van het wereldrijk dat het onder farao's als Thoetmosis III, Achnaton en Ramses II was geweest. Het Egyptische Rijk had begin twaalfde eeuw te maken gekregen met invallen van de Libiërs en de Zeevolken en had in korte tijd zijn invloed over de Levant verloren. Het had tot 1070 standgehouden als eenheidsstaat onder één farao, maar was daarna gefragmenteerd geraakt in verschillende kleine vorstendommen. In Beneden-Egypte hadden Libische krijgsheren de macht overgenomen en in Boven-Egypte waren enkele onafhankelijke (stad)staten ontstaan. Sommige vorsten, met name die van de overlappende eenentwintigste, tweeëntwintigste, drieëntwintigste en vierentwintigste dynastieën, bleven zich voordoen als farao's, maar in werkelijkheid heersten zij elk slechts over een klein deel van Egypte en moesten ze veel vorsten naast en onder zich dulden.<sup>33</sup>

Aan de fragmentatie in Boven-Egypte kwam een einde toen de Nubiërs begin achtste eeuw het koninkrijk Kush stichtten. De Nubiërs leefden in het noorden van het huidige Soedan en stonden bekend als uitstekende boogschutters. Ten tijde van het Nieuwe Rijk (1550-1070) was Nubië onderworpen geweest aan de farao's van Egypte, die uit waren op het goud in de regio, en stond het land ook op cultureel gebied onder sterke Egyptische invloed.<sup>34</sup> Na de ineenstorting van het Egyptische Rijk leek ook in Nubië een tijdlang weinig te gebeuren, totdat daar begin achtste eeuw



plotseling het koninkrijk Kush opkwam. De koningen van Kush wierpen zich op als de beschermheren van Boven-Egypte en werden door de vorsten aldaar als farao erkend.<sup>35</sup> Eén van hen, Piye, nam dezelfde koningstitels aan als Thoetmosis III en stelde op eigen initiatief onderkoningen aan, waarmee hij zijn greep op Boven-Egypte verstevigde.

De opkomst van Kush baarde de vorsten van Beneden-Egypte grote zorgen. Ze vreesden dat hun positie in gevaar was en verenigden zich onder

leiding van Tefnakht, koning van de stad Saïs, in een anti-Nubische coalitie. Tefnakht trok zuidwaarts om de confrontatie met Piye te zoeken en wist onderweg bijna alle steden tot aan Hermopolis aan zijn kant te krijgen. Alleen koning Peftjauawybast van Herakleopolis had geweigerd om Tefnakht te steunen, die daarop begon met een belegering van de stad. In een brandbrief riepen de overgebleven vorsten van Boven-Egypte hun beschermheer Piye te hulp:

Heb je gezwegen om het Zuidland te vergeten, de districten van Boven-Egypte, terwijl Tefnakht alles verovert wat hij tegenkomt en op geen enkele weerstand stuit? Nimlot, [de koning van Khemenu (Hermopolis)], edelman van Hut-werret, heeft de muur van Nefrusy gesloopt. Hij heeft zijn eigen stad met de grond gelijk gemaakt uit angst voor degene die haar wilde veroveren. Nu is hij aan Tefnakhts voeten neergestreken en heeft hij het water van zijn majesteit verworpen. *Overwinningstèle van Piye*

Gealarmeerd door de opmars van Tefnakht stuurde Piye een leger naar het noorden om de coalitie terug te drijven.<sup>36</sup> Maar eerst trof hij de nodige voorbereidingen. Hij gebod zijn soldaten zich voor hun vertrek ritueel te wassen in de Nijl en onderweg in de oude Egyptische hoofdstad Thebe offers te brengen aan Amon, een Egyptische god die ook door de Nubiërs en de Libiërs werd vereerd. Zo hoopte hij de gunst van de goden en de sympathie van zijn Egyptische onderdanen te winnen. Vervolgens voer het Nubische leger met een vloot de Nijl af. Het jaartal van deze expeditie is onzeker, maar een datering tussen 730 en 725 lijkt het meest waarschijnlijk.<sup>37</sup> De Nubiërs behaalden de ene overwinning na de andere, maar Tefnakht kregen ze niet te pakken. Na de zoveelste nederlaag sloeg die op de vlucht en keerde hij terug naar Beneden-Egypte.

De veldtocht was een groot succes voor de Nubiërs, maar Piye was niet tevreden. Hij moest en zou Tefnakht gevangennemen en besloot zelf de volgende veldtocht te leiden. Om zich van goddelijke steun te verzekeren, nam hij voor zijn vertrek deel aan de nieuwjaarsceremonie en onderweg vierde hij in Thebe uitgebreid het Opet-feest, alle Egyptische gebruiken in acht nemend. Hij stelde ook twee van zijn dochters aan in priesterfuncties. Zo vestigde hij zijn reputatie van hoeder van de eeuwenoude Egyptische tradities. Pas daarna bond hij de strijd aan met zijn vijanden. Een

deel van zijn leger stuurde hij noordwaarts om de door Tefnakht belegerde stad Herakleopolis te ontzetten, terwijl hijzelf de stad Hermopolis belegerde, die onder leiding van koning Nimlot naar Tefnakht was overgelopen. Al na een korte belegering gaf de stad zich over:

Dagen gingen voorbij en Khemenu (Hermopolis) begon te stinken door gebrek aan lucht om te ademen. Toen wierp de Hazenstad (Hermopolis, de hoofdstad van het district van de haas) zich op de buik om te pleiten voor de koning. Gezanten kwamen en gingen met allerlei goederen die mooi waren om te zien: goud, edelstenen, kleding in een kist, de diadeem van zijn (Nimlots) hoofd, met de cobra die het ontzag voor hem opwekte. *Overwinningsstèle van Piye*

Nimlot stuurde zijn vrouw en dochter voor zich uit om met Piye te onderhandelen, maar waarschijnlijk dienden deze vrouwen ook als geschenk aan de overwinnaar:

Toen stuurden ze zijn (Nimlots) vrouw, de vrouw van de koning en de dochter van de koning, Nestjent, om de vrouwen van de koning, de concubines van de koning, de dochters van de koning en de zusters van de koning te smeken. Ze (Nimlots vrouw) wierp zich op haar buik voor zijne majesteit (Piye) en bracht hem zilver, goud, lazuriet, turkoois, koper en allerlei edelstenen. De schatkamers werden gevuld met zijn (Nimlots) tribuut. Hij (Nimlot) bracht een paard met zijn rechterhand en met zijn linkerhand bracht hij een sistrum (ceremonieele ratel) van goud en lazuriet. *Overwinningsstèle van Piye*

Piye vergaf Nimlot zijn misstap en aanvaarde zijn tribuut, maar hij weigerde diens vrouwen en dochters als geschenk aan te nemen. Zo maakt hij kenbaar dat het hem niet om de bevrediging van zijn eigen lusten te doen was. Nimlot bleef hem voortaan altijd trouw. Niet lang na de herovering van Hermopolis ontving Piye het bericht dat zijn voorhoede erin geslaagd was de stad Herakleopolis, die door de troepen van Tefnakht belegerd werd, te ontzetten. Pefjtjauawybast, de koning van Herakleopolis, was Piye erg dankbaar:

Heil zij met U, o Horus, machtige koning, Stier die stieren aanvalt!  
De Onderwereld heeft me gegrepen en ik was ondergedompeld in

duisternis, maar nu schijnt het licht op mij! Ik kon geen bondgenoot vinden in mijn moment van nood, niemand om me bij te staan op het moment van de strijd. Maar U, o machtige koning, U heeft de duisternis verdreven. Ik zal U dienen met mijn bezit, Nen-nesut (Herakleopolis) zal de bevoorradere zijn van Uw zaal. Want U bent de Horus van de horizon, verheven boven de onvergankelijke sterren! Zo lang als Hij bestaat, zult U koning zijn. Zoals Hij onsterfelijk is, zo bent U onsterfelijk, o koning van Boven-Egypte en Beneden-Egypte, Piye, de Eeuwige Levende! *Overwinningsstèle van Piye*

Piye trok verder noordwaarts. De steden en forten die hij onderweg tegenkwam, gaf hij de keuze tussen onderwerping of de dood:

Sluit toch niet de poorten van uw leven, om vandaag naar het hakblok te worden geleid! Houd niet zóveel van de dood, dat u het leven veracht! *Overwinningsstèle van Piye*

Ziet, vóór u zijn twee wegen. Kiest zoals u wenst. Doe open en u zult leven. Blijf gesloten en u zult sterven, want mijne majesteit zal een gesloten stad niet voorbijgaan. *Overwinningsstèle van Piye*

De meeste steden en forten kozen voor het leven en openden hun poorten. De inwoners van de oude Egyptische hoofdstad Memfis echter, waar Tefnakht zelf verbleef, sloten hun poorten en bereidden zich voor op een belegering. Memfis had imposante stadsmuren en het zag ernaar uit dat de stad het lang vol zou houden. Toch vertrouwde de koning het niet en besloot hij de stad plotseling te ontvluchten:

Hij (Tefnakht) beklom zijn paard omdat hij zijn strijdswagen niet vertrouwde en trok noordwaarts uit angst voor zijne majesteit. *Overwinningsstèle van Piye*

Het was een welkome meevaller voor Piye. De vlucht van Tefnakht sloeg een deuk in het zelfvertrouwen van de inwoners van Memfis en Piye maakte van deze gelegenheid gebruik door de stad te bestormen en in te nemen. Onder de bewoners, die zijn ultimatum hadden verworpen, richtte hij een bloedbad aan, maar de heiligdommen liet hij intact.